

Development of a responsibility model based on identity styles with the mediating role of self-concept for the students of Tehran Universities

Seyyede Fatemeh Mousavi¹, Parinaz Benisi², Hassan Shahrakipour³

1-Ph.D Student, Department of Psychology and Counseling, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.

2- Associate Professor, Department of Psychology and Counseling, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author). E-mail: Parenazbenisi2017@gmail.com

3- Associate Professor, Department of Educational Management, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran.

Received: 09/11/2022

Accepted: 01/03/2023

Abstract

Introduction: Students' sense of responsibility has a substantial impact on their academic and professional progress, as well as the future of their society. Therefore, it is necessary to examine and identify factors influencing their sense of responsibility.

Aim: The present study aimed to propose a model of responsibility based on identity styles with the mediating role of self-concept.

Method: In this correlational study, the path analysis method was applied. The study population consisted of all students of Tehran University of Medical Sciences, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, and Science and Research Branch of Islamic Azad University in 2022. A total of 411 students were selected via random cluster sampling. The data collection tools were Kurdlo's Responsibility Questionnaire (2015), Identity Style Inventory (1989), and Rogers' Self-Concept Scale (1957). Pearson's correlation coefficient test was carried out using AMOS version 24 and SPSS version 25 for statistical analysis.

Results: The correlation coefficients indicated significant positive correlations between informative and normative identity styles and the sense of responsibility, with the mediating role of self-concept, while the diffuse/avoidant identity style had a significant negative correlation with the sense of responsibility ($P < 0.01$). Moreover, the coefficients were significant for the indirect effects of informative identity style ($\beta = 0.028$, $t = 5.17$), normative identity style ($\beta = 0.047$, $t = 4.32$), and diffuse/avoidant identity style ($\beta = -0.056$, $t = -3.27$) on the students' sense of responsibility, with the mediating role of self-concept ($P < 0.05$). The direct path coefficients for all three identity styles in predicting responsibility were also significant ($P < 0.01$).

Conclusion: The present results showed that self-concept mediated the students' sense of responsibility based on identity styles. Therefore, authorities should take the necessary measures to improve the students' sense of responsibility, depending on their identity styles.

Keywords: Responsibility, Identity styles, Self-concept

How to cite this article: Mousavi SF, Benisi P, Shahrakipour H. Development of a responsibility model based on identity styles with the mediating role of self-concept for the students of Tehran Universities. *Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry*. 2023; 10(1): 90-102. URL: <http://shenakht.muk.ac.ir/article-1-1741-en.pdf>

Copyright © 2018 the Author (s). Published by Kurdistan University of Medical Sciences. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non Commercial License 4.0 (CCBY-NC), where it is permissible to download, share, remix, transform, and buildup the work provided it is properly cited. The work cannot be used commercially without permission from the journal.

ارائه مدل مسئولیت‌پذیری بر اساس سبک‌های هویت با نقش میانجی‌گری خودپنداره در دانشجویان دانشگاه‌های تهران

سیده فاطمه موسوی^۱، پری ناز بنیسی^۲، حسن شهرکی پور^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی و مشاوره، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

۲. دانشیار، گروه روانشناسی و مشاوره، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (مؤلف مسئول). ایمیل: Parenazbenisi2017@gmail.com

۳. دانشیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۱۲/۱۰

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۸/۱۸

چکیده

مقدمه: مسئولیت‌پذیری دانشجویان اثر تعیین‌کننده بر پیشرفت تحصیلی، موفقیت شغلی و سرنوشت جامعه دارد؛ بنابراین بررسی عوامل تأثیرگذار بر مسئولیت‌پذیری آن‌ها ضروری به نظر می‌رسد.

هدف: پژوهش حاضر با هدف ارائه مدل مسئولیت‌پذیری بر اساس سبک‌های هویت با نقش میانجی‌گری خودپنداره انجام شد.

روش: روش پژوهش از نوع همبستگی به شیوه تحلیل مسیر بود. جامعه پژوهش حاضر تمامی دانشجویان در حال تحصیل دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی و آزاد واحد علوم تحقیقات تهران در سال ۱۴۰۱ بودند. تعداد ۴۱۱ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه مسئولیت‌پذیری کردلو (۱۳۹۵)، پرسشنامه سبک هویت (۱۹۸۹) و مقیاس خودپنداره راجرز (۱۹۵۷) بود. جهت تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار AMOS نسخه ۲۴ و SPSS نسخه ۲۵ و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد.

یافته‌ها: ضرایب همبستگی محاسبه شده بین سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری و همچنین خودپنداره با مسئولیت‌پذیری مثبت و معنی‌دار و همبستگی بین سبک هویت سردرگم/اجتنابی با مسئولیت‌پذیری منفی و معنی‌دار بود ($p < 0/01$). همچنین ضرایب مربوط به تأثیر غیرمستقیم سبک هویت اطلاعاتی ($\beta = 0/028$, $t = 5/17$)، سبک هویت هنجاری ($\beta = 0/047$, $t = 4/32$) و سبک هویت سردرگم/اجتنابی ($\beta = -0/056$, $t = -3/27$) با میانجی‌گری خودپنداره بر مسئولیت‌پذیری معنی‌دار بود ($p < 0/05$). ضرایب مسیر مستقیم هر سه سبک هویت نیز در پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری معنی‌دار بود ($p < 0/01$).

نتیجه‌گیری: نتایج نشان دهنده آن است که خودپنداره بر اساس سبک‌های هویت، مسئولیت‌پذیری را میانجی‌گری می‌نماید؛ بنابراین متولیان امر باید سعی کنند نسبت به مسئولیت‌پذیری دانشجویان بر اساس سبک‌های هویت تدابیر لازم را اتخاذ نمایند.

کلیدواژه‌ها: مسئولیت‌پذیری، سبک‌های هویت، خودپنداره

مقدمه

محققین، معتقدند اگر همه افراد به مسئولیت‌های خود عمل کنند و خود را متعهد به انجام آن بدانند جامعه با پیشرفت بیشتری روبرو می‌شود و از بسیاری جرم و جنایت‌ها کاسته خواهد شد (سقایی و رنجبران، ۱۳۹۶).

منظور از هویت همان خودپنداره فرد از خود است و از طریق آن، فرد به مفهوم یکپارچه‌ای از خود دست پیدا می‌کند و بر آن اساس در زندگی خود به قضاوت ارزشی می‌پردازد (یحیی زاده جلودار، حیدری و موسوی تروجنی، ۱۳۹۷). بنابر تعریف بروزنسکی (۱۹۹۰) از سبک هویت، وی معتقد است که سبک هویت عبارت است از اینکه چگونه افراد به جستجو، پردازش و ارزیابی اطلاعات مربوط به خود می‌پردازند و از آن استفاده می‌کنند. وی برای پردازش اطلاعات مربوط به هویت سه سبک ارائه کرده است. این سه سبک عبارتند از: سبک اطلاعاتی^۳، سبک هنجاری و سبک سردرگم یا اجتنابی (حسینی مهرآبادی و عبدی زرین، ۱۴۰۰).

همچنین هویت احساس متمایز بودن و با ارزش بودن را در فرد ایجاد کرده و فردی که احساس مسئولیت دارد رفتاری از خود صادر می‌کند که به او احساس ارزشمندی می‌بخشد (صاحبی، زالی زاده و زالی زاده، ۱۳۹۴). از دیدگاه گلاسر ایجاد هویت موفق می‌تواند منجر به مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی گردد (صاحبی و همکاران، ۱۳۹۴؛ کردلو و همکاران، ۱۳۹۵). در واقع، می‌توان گفت افرادی که در مراحل رشد هویت به سطوح بالاتری دست یافته‌اند و هویت مشخص‌تری را برای خود شکل داده‌اند، احتمال مسئولیت‌پذیری آن‌ها بیشتر است. فرمکی، استرجیو و کانیداکس^۴ (۲۰۲۲) در این زمینه نشان دادند که هویت موفق در ایجاد حس مسئولیت-

مسئولیت‌پذیری^۱ یک ویژگی شخصیتی آموختنی است که به صورت نوعی نگرش و مهارت در ابعاد شناختی، عاطفی و عملکردی فرد شکل می‌گیرد (حکیم زاده علی، عاصمی مذهب و گرامی محمد حسن، ۱۳۹۵؛ قیاس آبادی فراهانی و جعفری هرنندی، ۱۴۰۰). احساس مسئولیت نیز یکی از ویژگی‌های شخصیتی انسان‌هاست که عبارت است از قابلیت پذیرش، پاسخگویی و به عهده گرفتن کاری که از کسی خواسته می‌شود و فرد حق دارد آن را بپذیرد و یا نپذیرد (یدالهی صابر، ابراهیمی، زمانی و صاحبی، ۱۳۹۸).

مسئولیت‌پذیری افراد عاملی مهم در شکوفایی استعدادها و توانایی‌ها، پیشرفت تحصیلی، جامعه‌پذیری، سازگاری اجتماعی با گروه همسالان و تنظیم روابط اجتماعی و انسانی محسوب می‌گردد (حصیرچمن، شاکری نیا و صافی، ۱۳۹۷؛ زارع و محمدزاده، ۱۳۹۹). در صورت فقدان مسئولیت‌پذیری، اعضای جامعه نسبت به یکدیگر و جامعه بی‌تفاوت بوده و به راحتی از کنار آسیب‌های اجتماعی موجود می‌گذرند (شیخ الاسلامی و برزو، ۱۳۹۴). یکی از نظریات مطرح شده در این زمینه، نظریه انتخاب است که توسط ویلیام گلاسر^۲ عنوان شده است. طبق این نظریه انسان بر رفتارش کنترل آگاهانه دارد و خودش رفتار کلی خود را انتخاب می‌کند و مسئول انتخاب‌های خویش است. این انتخاب‌ها به گونه‌ای است که بتواند بهترین و خوشایندترین حالت را در وی به وجود آورد؛ به عبارتی، تمرکز این نظریه بر نیروهای درونی است که زمینه‌ساز مسئولیت‌پذیری را فراهم می‌کند (کردلو، کاویان فر و بهرامی، ۱۳۹۵). همچنین

^۳- Informational identity, Normative identity, Self-concept

^۴- Farmaki, Stergios & Kaniadakis

^۱- Responsibility

^۲- William Glasser

پذیری فردی و اجتماعی و تعهد اجتماعی تأثیرگذار است (صاحبی و همکاران، ۱۳۹۴).

بر این اساس افراد با سبک هویت اطلاعاتی، دارای قدرت بررسی راه‌حل‌های چندگانه مسئله و منبع کنترل درونی، سخت‌کوش، خودتنظیم‌گر، خودآگاه و خوش‌قول بوده و فعالانه به جستجو و ارزیابی اطلاعات می‌پردازند. افراد دارای سبک هویت هنجاری با انتظارات و دستورات خانواده و اجتماع و مراجع هم‌نوا شده و از طریق تقلید از مراجع قدرت مهم به تعهد می‌رسند (شیخ‌الاسلامی و همکاران، ۱۳۹۴).

علاوه بر نقش مستقیم هویت در پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری، متغیر خودپنداره هم بر مسئولیت‌پذیری مؤثر است (محمدی و علی بیگی، ۱۳۹۸). هر فرد در ذهن خود، تصویری از خویش‌نشدن دارد و این پنداشت کلی فرد از شخصیت خودش را، خودپنداره می‌نامند (محمدی و همکاران، ۱۳۹۸). این مفهوم، در واقع یکی از عوامل درونی مؤثر بر رفتار انسان است که در سال‌های اخیر مورد توجه متخصصان تعلیم و تربیت قرار گرفته است؛ به عبارتی دیگر، هر انسان برداشت و تصویری از وجود خویش‌نشدن دارد که می‌توان آن را هویت شخصی یا خود‌نامید (عبدولی و ذبیح زاده، ۱۴۰۰).

پاسخگویی به سؤالاتی از قبیل این که شما چطور آدمی هستید؟ چگونه خودتان را توصیف می‌کنید؟ برداشت و تصور هر شخص را از خود روشن می‌سازد (عبدولی و همکاران، ۱۴۰۰). بنابراین خودپنداره می‌تواند مثبت یا منفی باشد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۸). پژوهش‌ها خودپنداره را یکی از عوامل مسئولیت‌پذیری افراد می‌دانند، با توجه به اینکه خودپنداره یک پندار روانشناختی است که در طول دوران رشد در وجود

هرکسی شکل می‌گیرد و به سادگی و به سرعت قابل تغییر نیست؛ بنابراین بهبود فرآیند شکل‌گیری خودپنداره مستلزم برنامه‌ریزی‌های کارشناسانه طولانی مدت و میان مدت است و از طریق معنی دادن به انسان‌ها می‌توان به خودآگاهی و خویش‌نشدن‌سازی رسید (شیری اردشیر و کاظمی کبری، ۱۳۹۵). به‌طوریکه انسان بتواند در جستجوی معنا و در صدد خلق معنا باشد. شرط اساسی خود پنداره شناخت خود است (شیری و همکاران، ۱۳۹۵).

حمایت اجتماعی با سبک‌های هویت در دانش‌آموزان دختر رابطه معناداری ندارد همچنین خودپنداره در دانش‌آموزان دختر با سبک‌های هویت تعهد و اطلاعاتی به صورت مثبت و با سبک هویت سردرگم به صورت منفی رابطه دارد (شبان، حسینی و متولی، ۱۳۹۹). خودپنداره رابطه بین حمایت اجتماعی با سبک‌های هویت اطلاعاتی و تعهد را به صورت مثبت و رابطه بین حمایت اجتماعی و سبک هویت اجتنابی را به صورت منفی و معنادار میانجی‌گری می‌کند، درحالی‌که نقش آن در رابطه میان حمایت اجتماعی با سبک هویت هنجاری تأیید نشده است (شبان و همکاران، ۱۳۹۹).

با توجه به اینکه مسئولیت‌پذیری دانشجویان اثر تعیین‌کننده بر پیشرفت تحصیلی، موفقیت شغلی و سرنوشت جامعه دارد؛ بنابراین بررسی عوامل تأثیرگذار بر مسئولیت‌پذیری آن‌ها ضروری به نظر می‌رسد. با جستجوهای انجام شده مطالعه‌ای که به بررسی ارتباط بین مفاهیم مسئولیت‌پذیری با سبک‌های هویت در قالب مدل با میانجی‌گری خودپنداره پردازد یافت نشد؛ لذا پژوهش حاضر با هدف ارائه مدل مسئولیت‌پذیری براساس

اختیار شرکت کنندگان قرار گرفت. در این مطالعه، ملاحظات اخلاقی پژوهش حاضر به این صورت بود که کلیه شرکت کنندگان به صورت شفاهی اطلاعاتی در مورد پژوهش را دریافت و در صورت تمایل در پژوهش شرکت نمودند. همچنین علاوه بر ثبت نشدن نام شرکت کنندگان، این اطمینان به آن‌ها داده شد که تمام اطلاعات محرمانه و صرفاً برای امور پژوهشی مورد استفاده قرار خواهند گرفت و هر زمان که تمایل داشته باشند می‌توانند از مطالعه خارج شوند. پس از بررسی مفروضه‌ها و حصول اطمینان از برقراری آن‌ها، به منظور ارزیابی مدل مورد بررسی از روش تحلیل مسیر و آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. داده‌ها پس از جمع‌آوری با استفاده از نرم‌افزارهای AMOS نسخه ۲۴ و SPSS نسخه ۲۵ تجزیه و تحلیل شدند.

ابزار

پرسشنامه مسئولیت‌پذیری^۲: این پرسشنامه با تأکید بر تئوری انتخاب گلاسر توسط کردلو و همکاران در سال ۱۳۹۵ طراحی و اعتباریابی شده است که شامل ۶۳ ماده به صورت طیف لیکرت پنج گزینه‌ای از کاملاً موافقم (نمره ۵) تا کاملاً مخالفم (نمره ۱) نمره‌گذاری می‌شود. این پرسشنامه براساس نتایج تحلیل اکتشافی، شامل پنج مؤلفه احساس ارزشمندی، خودکنترلی، واقع‌گرایی، احساس تعهد و خودکارآمدی است. همچنین در تحلیل تأییدی میزان شاخص‌های برازش به نسبت مطلوب بود. برای محاسبه پایایی آن از روش آلفای کرونباخ استفاده شده که پایایی کل ۰/۹۱، برای عامل اول ۰/۶۱، عامل دوم ۰/۶۷، عامل سوم ۰/۵۲، عامل چهارم ۰/۸۲ و عامل پنجم

سبک‌های هویت با نقش میانجی‌گری خودپنداره در دانشجویان دانشگاه‌های تهران انجام شد.

روش

پژوهش حاضر از نوع همبستگی به شیوه تحلیل مسیر بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمام دانشجویان در حال تحصیل دانشگاه‌های تهران در سال ۱۴۰۱ بود. تعداد نمونه مورد نیاز براساس شیوه واستلند^۱ (۲۰۱۰) با در نظر گرفتن تعداد سازه‌های مدل، توان آزمون ۹۹ درصد، احتمال خطای ۰/۰۱، ۳۸۲ نفر بدست آمد. با در نظر گرفتن ریزش احتمالی و به منظور بهبود اعتبار پژوهش، ۴۱۱ نفر دانشجویان با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی از دانشگاه تهران، دانشگاه شهید بهشتی و دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات انتخاب شدند. ملاک‌های ورود به مطالعه عبارت بودند از: سن بین ۲۰ تا ۵۵ سال، در حال تحصیل در یکی از مقاطع کاردانی و کارشناسی، ارشد و یا دکترا، دانشجوی دانشگاه‌های تهران و تمایل به شرکت در مطالعه؛ ملاک خروج از مطالعه عدم پاسخگویی به بیش از پنج درصد سؤالات پرسشنامه‌ها بود.

روش اجرا به این صورت بود که پس از انجام هماهنگی‌های لازم و کسب موافقت مسئولین دانشگاه‌های مورد نظر، پژوهشگر با مراجعه به دانشگاه‌ها، پس از ارائه توضیحات لازم در زمینه پژوهش و اهداف آن برای شرکت کنندگان، از آنان رضایت آگاهانه و کتبی برای شرکت در پژوهش اخذ کرد. سپس با توجه به ملاک‌های ورود و خروج، پرسشنامه‌های سبک هویت و مسئولیت‌پذیری کردلو و مقیاس خودپنداره راجرز در

^۲ - Responsibility Questionnaire

^۱ - Westland

صفت متضاد است که به صورت متضاد و در مقابل هم قرار گرفته‌اند و فاصله بین دو صفت با طیف هفت درجه‌ای لیکرت ارزیابی می‌شود. نمره‌دهی مقیاس با محاسبه تفاضل تک تک صفات دو بخش آن انجام می‌شود و ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس برای خودپنداره واقعی و آرمانی به ترتیب ۰/۸۶ و ۰/۸۱ گزارش شده است (ینگی ملکی، کلانترکوشه و ملک تبار، ۱۳۹۴). در پژوهش حاضر نیز پایایی این مقیاس با استفاده از محاسبه آلفای کرونباخ ۰/۸۵ بدست آمد که نشان دهنده پایایی مطلوب می‌باشد.

یافته‌ها

از افراد شرکت‌کننده در مطالعه ۲۴۳ نفر (۵۹٪) زن و ۱۶۸ نفر (۴۱٪) مرد بودند. همچنین از نظر سطح تحصیلات ۹۴ نفر (۲۳٪) کارشناسی، ۱۷۳ نفر (۴۲٪) کارشناسی ارشد و ۱۴۴ نفر (۳۵٪) دارای مدرک دکترا بودند. دامنه سنی افراد نیز از ۲۰ تا ۵۵ سال با میانگین (انحراف معیار) (۵/۴) ۲۷/۷ بود. در جدول ۱ شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱ میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار
اطلاعاتی	۳۶/۷	۷/۶
هنجاری	۲۱/۶	۵/۷
سردرگم - اجتنابی	۳۳/۹	۶/۴
خودپنداره	۸/۵	۱/۹
مسئولیت‌پذیری	۱۴۲/۳	۱۳/۳

در جدول ۲ نتایج همبستگی بین سبک‌های هویت و خودپنداره با مسئولیت‌پذیری نشان داده شده است.

۰/۷۵ برآورد شد. این مقیاس دارای پایایی و روایی مناسبی است (کردلو، کاویان فر و بهرامی، ۱۳۹۵). در پژوهش حاضر نیز پایایی پرسشنامه به وسیله آلفای کرونباخ ۰/۷۶ بدست آمد که نشان‌دهنده پایایی مطلوب است.

پرسشنامه سبک هویت^۱ (ISI-6G): توسط بروزنسکی^۲ در سال ۱۹۸۹ طراحی شده است. این پرسشنامه سه سبک هویتی شامل اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم/اجتنابی را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. در واقع یک مقیاس ۴۰ سوالی است که شامل مقیاس اطلاعاتی (۱۱ سؤال)، مقیاس هنجاری (۹ سؤال)، مقیاس سردرگم/اجتنابی (۱۰ سؤال) و مقیاس تعهد (۱۰ سؤال) برای تحلیل ثانویه که یک سبک هویتی محسوب نمی‌شود. نمرات آن براساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای از کاملاً مخالف = ۱ تا کاملاً موافق = ۵ محاسبه می‌شود. بروزنسکی پایایی درونی مقیاس اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم/اجتنابی را به ترتیب ۰/۶۲، ۰/۶۶ و ۰/۷۳ گزارش نمود (برزونسکی، ۱۹۸۹). در پژوهش شریفی نیز، ضرایب آلفای کرونباخ آن برای سه سبک فوق به ترتیب ۰/۷۱، ۰/۵۳، ۰/۶۵ و ۰/۷۲ بدست آمد (شریفی، ۱۳۹۴). در پژوهش حاضر نیز پایایی پرسشنامه به وسیله آلفای کرونباخ برای سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم/اجتنابی به ترتیب ۰/۸۱، ۰/۷۶ و ۰/۷۸ بدست آمد که نشان دهنده پایایی مطلوب است.

پرسشنامه خودپنداره^۳: این مقیاس توسط راجرز^۴ در سال ۱۹۵۷ طراحی و دارای دو بخش برای سنجش خودپنداره واقعی و خودپنداره آرمانی یا ایده‌آل می‌باشد. ۲۵ جفت

^۱- Identity Style Inventory (ISI-6G)

^۲- Berzonsky

^۳- Self-concept scale

^۴- Rogers

جدول ۲ ماتریس ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

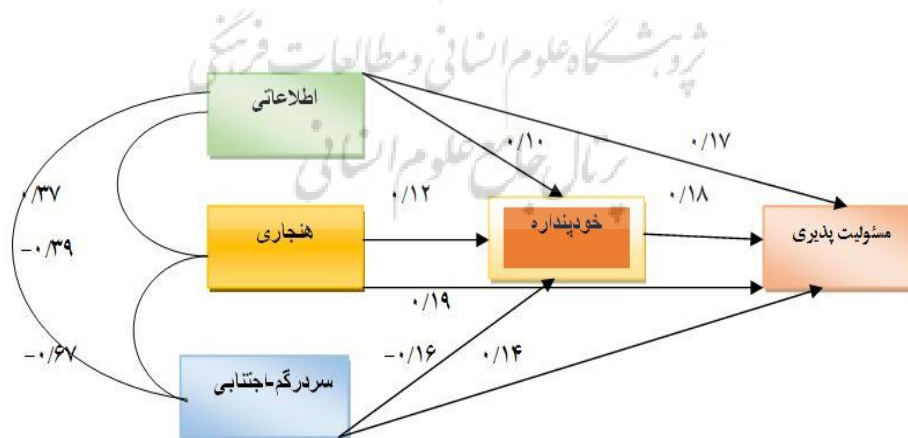
متغیر	۱	۲	۳	۴	۵
۱. اطلاعاتی	۱				
۲. هنجاری	**۰/۴۹۱	۱			
۳. سردرگم-اجتنابی	**۰/۴۸۱	**۰/۷۰۳	۱		
۴. خودپنداره	**۰/۵۱۷	**۰/۶۲۱	**۰/۶۰۰	۱	
۵. مسئولیت پذیری	**۰/۵۹۷	**۰/۶۹۰	**۰/۶۴۵	**۰/۷۱۵	۱

** (p<۰/۰۱) * (p<۰/۰۵)

واریانس کوچکتر از ۱۰ باشد مفروضه عدم هم خطی چندگانه رعایت شده است. ضرایب تحمل متغیرها از ۰/۴۸ تا ۰/۸۹ و تورم واریانس از ۱/۹۶ تا ۳/۵۴ بودند که نشان دهنده عدم هم خطی متغیرها است. برای بررسی مفروضه استقلال خطاها از آماره دورین واتسون استفاده شد. در مدل حاضر ضریب مسیر پژوهش ۱/۹۵ بود. ضرایب نزدیک به ۲ نشان دهنده برآورده شدن این مفروضه است. با توجه به برآورده شدن پیش فرض های مدل می توان از تحلیل مسیر برای بررسی مدل پیشنهادی استفاده کرد. ضرایب استاندارد مدل نقش میانجی خودپنداره در رابطه بین سبک های هویت با مسئولیت پذیری در شکل ۱ نشان داده شده است.

بر اساس نتایج بدست آمده تمامی ضرایب همبستگی محاسبه شده بین سبک های هویت اطلاعاتی و هنجاری و همچنین خودپنداره با مسئولیت پذیری مثبت و معنی دار و همبستگی بین سبک هویت سردرگم/اجتنابی با مسئولیت پذیری منفی و معنی دار بود (p<۰/۰۱).

در بررسی نرمال بودن توزیع چند متغیره پس از محاسبه مقادیر باقیمانده های استاندارد شده توزیع باقیمانده ها با استفاده از آزمون کلموگروف-اسمیرنف یک راهه بررسی شد و سطح معناداری چند متغیره از ۰/۰۱ بزرگتر بود که نشان دهنده توزیع نرمال چند متغیره است. در بررسی عدم هم خطی متغیرهای پیشین اگر شاخص تحمل کوچکتر از ۱ و بزرگتر از ۰/۴ و شاخص تورم

شکل ۱ ضرایب استاندارد مدل نقش میانجی خودپنداره در رابطه بین سبک های هویت با مسئولیت پذیری

شاخص‌های برازش مدل تحلیل مسیر در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳ شاخص‌های برازش مدل تحلیل مسیر

شاخص برازش	دامنه مورد قبول	مقدار مشاهده شده	ارزیابی شاخص برازش
χ^2/df (خی دو بر درجه‌ی آزادی)	کمتر از ۱ یا بیشتر از ۵	۲/۳۳	مناسب
IFI (شاخص برازش فزاینده)	> ۰/۹	۰/۸۴۹	مناسب
GFI (نیکویی برازش)	> ۰/۹	۰/۹۷۵	مناسب
RMSEA (ریشه میانگین مجذورات خطای تقریب)	< ۰/۰۸	۰/۰۷۴	مناسب
SRMR (ریشه دوم میانگین مجذورات پسماندها)	< ۰/۰۸	۰/۰۵۱	مناسب
CFI (برازش تطبیقی)	> ۰/۹	۰/۹۴۸	مناسب
NFI (برازندگی نرم شده)	> ۰/۹	۰/۹۴۷	مناسب

بزرگتر هستند. در مجموع و با در نظر گرفتن مجموع شاخص‌های برازش محاسبه شده، برازش مدل نقش میانجی خودپنداره در رابطه بین سبک‌های هویت با مسئولیت‌پذیری مورد تأیید قرار می‌گیرد. ضرایب مسیرهای مستقیم و غیرمستقیم تحلیل مسیر نیز در جدول ۴ بررسی شده است.

شاخص نسبت مجذور کای بر درجه آزادی (χ^2/df) در دامنه بین ۱ تا ۵ قرار دارد و به معنی برازش مدل با داده‌ها است. خطای ریشه مجذور میانگین تقریبی برابر ۰/۰۷۴ و ریشه دوم میانگین مربعات باقیمانده برابر با ۰/۰۵۱ است که از میزان ملاک (۰/۰۸) کوچکتر است و در نتیجه برازش مدل را تأیید می‌کند؛ و در نهایت شاخص‌های IFI، CFI، GFI و NFI نیز از ملاک مورد نظر (۰/۹)

جدول ۴ ضریب مسیر اثر مستقیم مدل مسئولیت‌پذیری از طریق خودپنداره

مسیر	متغیر	β	t	سطح معناداری
مستقیم	سبک هویت اطلاعاتی < خودپنداره < مسئولیت‌پذیری	۰/۰۲۸	۵/۱۷	۰/۰۰۱
	سبک هویت هنجاری < خودپنداره < مسئولیت‌پذیری	۰/۰۴۷	۴/۳۲	۰/۰۰۱
	سبک هویت سردرگم < خودپنداره < مسئولیت‌پذیری	-۰/۰۵۶	۳/۲۷	۰/۰۰۱
غیرمستقیم	سبک هویت اطلاعاتی < خودپنداره < مسئولیت‌پذیری	۰/۰۹۵	۶/۲۳	۰/۰۲۸
	سبک هویت هنجاری < خودپنداره < مسئولیت‌پذیری	۰/۰۹۱	۵/۱۲	۰/۰۰۸
	سبک هویت سردرگم < خودپنداره < مسئولیت‌پذیری	-۰/۰۷۶	۴/۳۷	۰/۰۴۱

سبک هویت سردرگم / اجتنابی ($\beta = -0.056$, $t = -3.27$) با میانجی‌گری خودپنداره بر مسئولیت‌پذیری معنی‌دار بود ($p < 0.05$). ضرایب مربوط به تأثیر غیرمستقیم سبک

براساس نتایج بدست آمده در جدول ۴ ضرایب مربوط به تأثیر مستقیم سبک هویت اطلاعاتی ($\beta = 0.028$, $t = 5.17$)، سبک هویت هنجاری ($\beta = 0.047$, $t = 4.32$) و

تصمیم‌گیری‌های مهم به مشورت با منابع قدرت و افراد مهم می‌پردازند و از مواجهه با اطلاعاتی که با خودپنداره وی در تعارض است، امتناع کرده، توانایی مقاومت در برابر تغییر را داشته و از قبول مسئولیتی که تاکنون به آن نپرداخته بودند، سرباز می‌زنند (احمدی‌منش و لشکری، ۱۳۹۹). این افراد ترجیح می‌دهند اثر مثبت و مؤثری تنها برای جامعه داشته باشند (شیخ‌الاسلامی و همکاران، ۱۳۹۴).

از طرفی، مطالعه حاضر نشان داد همبستگی بین سبک هویت سردرگم/اجتنابی با مسئولیت‌پذیری منفی و معنی‌دار بود. در مطالعات حسینی مهرآبادی و همکاران (۱۴۰۰)؛ گوهری داناپور و همکاران (۱۴۰۱) و کاظمی و همکاران (۱۳۹۵) نیز همسو و همخوان با مطالعه حاضر، سبک هویت سردرگم/اجتنابی پیش‌بین منفی و معنادار مسئولیت‌پذیری بود. می‌توان اینگونه استنباط کرد که افراد دارای سبک هویت سردرگم/اجتنابی نسبت به خود و جامعه تعهدی ندارند (کروستی و همکاران، ۲۰۱۴) و تأثیر مثبتی نه برای خود و نه برای جامعه دارند (شیخ‌الاسلامی و برزو، ۱۳۹۴).

همچنین مطالعه نشان داد همبستگی خودپنداره با مسئولیت‌پذیری مثبت و معنی‌دار بود. این یافته با نتایج یافته‌های وارثانیان، هایوارد و کارتر^۲ (۲۰۲۲)؛ پالانزولا لویس دورات و کلایمنت^۳ (۲۰۲۲)؛ ماملی و مالیناری^۴ (۲۰۱۹)؛ محمدی و همکاران (۱۳۹۸) و مقدس علی و همکاران (۱۴۰۰) همسو و همخوان بود. این مطالعات نیز نشان دادند خودپنداره قابلیت پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری را دارد و مسئولیت‌پذیری دانشجویان می‌تواند از طریق خودپنداره تحت تأثیر قرار گیرد. در تبیین پیش‌بینی

هویت اطلاعاتی ($\beta=0/095$ ، $t=6/23$)، سبک هویت هنجاری ($\beta=0/091$ ، $t=5/12$) و سبک هویت سردرگم/اجتنابی ($\beta=-0/076$ ، $t=4/37$) با میانجی‌گری خودپنداره بر مسئولیت‌پذیری معنی‌دار بود ($P<0/05$). از این رو نقش میانجی خودپنداره در رابطه سبک‌های هویت با مسئولیت‌پذیری مورد تأیید قرار می‌گیرد.

بحث

پژوهش حاضر با هدف بررسی ارائه مدل مسئولیت‌پذیری براساس سبک‌های هویت با نقش میانجی‌گری خودپنداره در دانشجویان انجام شد. پژوهش نشان داد همبستگی بین سبک‌های هویت اطلاعاتی و هنجاری با مسئولیت‌پذیری مثبت و معنی‌دار بود. نتایج پژوهش با یافته‌های حسینی مهرآبادی و همکاران (۱۴۰۰)؛ گوهری داناپور و نیری (۱۴۰۱)؛ شیخ‌الاسلامی و همکاران (۱۳۹۴) و کاظمی کبری و همکاران (۱۳۹۵) که هر یک به بررسی رابطه مسئولیت‌پذیری دانشجویان و جوانان براساس سبک‌های هویت پرداختند همسو و همخوان بود. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت، نوجوانان و جوانان با سبک هویت اطلاعاتی، از درجه اعتماد به نفس، تعهد و مشارکت داوطلبانه اجتماعی بالایی برخوردار هستند (کروستی، ارتیت و زوکاسکینی^۱، ۲۰۱۴). این افراد دارای خودمختاری بالایی هستند، به مهارت‌های مدیریت زندگی واقفند و مسئولیت‌پذیری اجتماعی دارند (گوهری داناپور و همکاران، ۱۴۰۱) و با استفاده از اطلاعات مربوط به هویت خود اثر مثبت و تأثیرگذاری بر خود و در فعالیت‌ها و مشارکت‌های اجتماعی دارند (کروستی و همکاران، ۲۰۱۴). افراد با سبک هنجاری نیز در

^۲- Vartanian, Hayward & Carter

^۳- Palenzuela-Luis N & Duarte-Clíments G

^۴- Mamelí C & Molinari L

^۱- Crocetti, Erentait & Zukauskienė

وجود دارد (وارتانیان و همکاران، ۲۰۲۲). این درحالی است که خودپنداره آرمانی بیشتر با سبک هویت سردرگم/اجتنابی رابطه دارد. در این حالت، خودپنداره غیرواقعی منجر به برداشت نادرست از خویش و افکار و رفتار ناکارآمد در فرد می‌شود. همچنین افراد از مسائل مرتبط با هویت اجتناب می‌کنند و مسئولیت کمی نسبت به خود و دیگران می‌پذیرند؛ بنابراین سبک هویت سردرگم/اجتنابی می‌تواند با خودپنداره غیر واقعی در ارتباط باشد. این وضعیت سبب سطح پایینی از مشارکت و تعهد اجتماعی و همچنین مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی افراد می‌شود (برزونسکی و پاپینی، ۲۰۲۱).

نتیجه‌گیری

نتایج مطالعه حاضر نشان داد مسئولیت‌پذیری براساس سبک‌های هویت قابل پیش‌بینی بود. همچنین نقش میانجی خودپنداره در رابطه سبک‌های هویت با مسئولیت‌پذیری مورد تأیید قرار گرفت؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت، مسئولیت‌پذیری دانشجویان می‌تواند از طریق سبک‌های هویتی و خودپنداره تحت تأثیر قرار گیرد.

از جمله محدودیت‌های این پژوهش: در این مطالعه، تأثیر متغیرهایی مانند رشته تحصیلی، مقطع تحصیلی، ویژگی‌های شخصیتی و جمعیت شناختی بر روابط بین متغیرها در نظر گرفته نشد، در محدوده جغرافیایی خاص شهر تهران انجام شد؛ لذا در تعمیم نتایج آن دقت کافی صورت گیرد؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود رویکردهای مشاوره‌ای در مواجهه با عدم مسئولیت‌پذیری دانشجویان با توجه به سبک هویتی آنان انجام گیرد، همچنین بررسی

مسئولیت‌پذیری براساس خودپنداره می‌توان گفت با توجه به تقسیم‌بندی خودپنداره به خودپنداره واقعی و آرمانی (وو، گو، یانگ و ژائو^۱، ۲۰۲۱)، افراد با خودپنداره واقعی با توجه به ارزیابی صحیح از توانمندی‌های خود سعی می‌کنند مسئولیتی متناسب با توانایی‌های خود را تقبل کنند و نه بیشتر؛ بنابراین احتمال انجام موفقیت‌آمیز مسئولیت به عهده گرفته شده توسط آنان بیشتر خواهد بود. این در حالی است که افراد با خودپنداره آرمانی به دلیل ارزیابی و برداشت غیرواقعی از توانمندی‌های خود، یا مسئولیتی بیش از ظرفیت خود را به عهده گرفته که می‌تواند منجر به شکست در اتمام موفقیت‌آمیز مسئولیت شود. یا اینکه به دلیل ارزیابی ضعیف از توانایی‌های خود و احساس کم‌توانی، مسئولیت را به انجام نمی‌رسانند (نوروزی و طهماسبی آق بلاغی، ۱۴۰۰).

از طرفی، مطالعه حاضر نشان داد ضرایب مربوط به تأثیر غیرمستقیم هر سه سبک هویتی با میانجی‌گری خودپنداره بر مسئولیت‌پذیری معنی‌دار بود. از این رو نقش میانجی خودپنداره در رابطه سبک‌های هویت با مسئولیت‌پذیری مورد تأیید قرار گرفت. در زمینه نقش میانجی خودپنداره در رابطه بین سبک‌های هویت با مسئولیت‌پذیری دانشجویان، یافته‌های مطالعه حاضر با مطالعات مختلفی از جمله پلانزولا لویس و همکاران (۲۰۲۲) و وارتانیان، هایوارد و کارتر^۲ (۲۰۲۲) همسو بود. در تبیین یافته فوق می‌توان گفت، خودپنداره مفهوم بنیادی هویت است. در نتیجه ویژگی‌های خودپنداره هر فرد در شکل‌گیری هویت او تأثیرگذار است. پژوهش‌ها نشان دادند که بین خودپنداره واقعی با سبک هویت اطلاعاتی رابطه مثبت

^۱- Wu, Guo, Yang & Zhao

^۲- Vartanian, Hayward & Carter

^۳- Berzonsky & Papini

- Berzonsky MD. (1989). Identity style: Conceptualization and measurement. *Journal of adolescent research*, 4(3), 268-282.
- Crocetti E, Erentaite R, Žukauskienė R. (2014). Identity styles, positive youth development, and civic engagement in adolescence. *Journal of youth and adolescence*, 43(11), 1818-1828.
- Farmaki A, Stergiou D, Kaniadakis A. (2022). Self-perceptions of Airbnb hosts' responsibility: a moral identity perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(5), 983-1003.
- Ghiasabadi Farahani E, Jafari Harandi R. (2021). Predict cognitive flexibility through social adjustment and responsibility among female students. *Quarterly Social Psychology Research*, 10(40), 135-150. (In Persian)
- Glaser W. (2019). Teaching and learning reality therapy. In *The Evolution of Psychotherapy*, 123-134. Routledge.
- Goharee Danapour M, Nayeri V. (2022). Predicting nurses' social responsibility based on identity styles, attachment styles and coronary anxiety. *Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal (RRJ)*, 11(3), 81-90. (In Persian)
- Hakimzadeh Ardakani A, Asi Mozaneb A. (2017). The Effectiveness of Training Islamic Meaning the Students' Accountability in School of Paramedical & Health in Shahid Sadoughi University of Medical Sciences and Health Services. *Toloobehdasht*, 15(6), 80-89. (In Persian)
- Hasirchaman A, Shakerinia I, Sadeghi A. (2018). Relation Ship between Communication Skills, Responsibility and Emotional Regulation with Mental Health at the Empelee of Melli Bank. *Career and Organizational Counseling*, 10(34), 23-43. (In Persian)
- Hosseini Mehrabadi HS, Abdi Zarrin S. (2021). Prediction of Psychological Well-being and Social Responsibility in terms of Family Function And Identity Styles in Female Students of Qom University in The Academic Year of 2017-2018. *Women Studies*, 12(35), 43-68. (In Persian)

وضعیت خودپنداره دانشجویان با مسئولیت‌پذیری پایین، اقدامات مشاوره‌ای و درمانی برای بهبود وضع خودپنداره صورت گیرد، به مدیران دانشگاه‌ها پیشنهاد می‌گردد، برای افزایش مسئولیت‌پذیری دانشجویان، به شکل‌گیری خود باوری کمک و بستر اخلاق حرفه‌ای در محیط دانشگاهی به‌گونه‌ای آماده کنند که احساس ارزشمندی و مؤثر و مفید بودن را در دانشجویان ایجاد نموده و در نهایت زمینه ارتقای مسئولیت‌پذیری آن‌ها را فراهم نمایند.

سپاسگزاری

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دانشجویی در مقطع دکتری تخصصی دارای کد اخلاق R.IAU.QOM.REC.1401.078 از کمیته اخلاق دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم می‌باشد. در پایان از تمامی شرکت‌کنندگان در این پژوهش کمال تشکر و قدردانی می‌شود. نویسندگان اظهار می‌دارند هیچ‌گونه تعارض منافی در مورد این مقاله وجود ندارد.

References

- Abdevali M, Zabihzadeh A. (2021). Self-concept and Regulation of Interpersonal Distance in Close Relationships: A Study with Comfortable Interpersonal Distance Test. *Quarterly of Applied Psychology*, 15(2), 207-225. (In Persian)
- Ahmadimanesh M, Lashkari K. (2020). Investigating the relationship between attachment styles and communication beliefs with couples' responsibility. *The Seventh International Conference of Psychology, Counseling and Educational Sciences*, Tehran. (In Persian)
- Berzonsky MD, Papini DR. (2021). Cross-lagged associations between cognitive dispositions, identity processing styles, and identity commitments. *Self and Identity*, 1-17.

- Kohler S. (2021). Moral Responsibility Without Personal Identity?. *Erkenntnis*, 86(1), 39-58. doi: 10.1007/s10670-018-0092-7
- Kordloo M, Kavianfar H, Bahrami M. (2016). Construction and Validation of a Scale responsible adult With an emphasis on Glasser's Choice Theory. *PSYCHOMETRY*, 5(17), 7-23. (In Persian)
- Mameli C, Molinari L, Passini S. (2019). Agency and responsibility in adolescent students: A challenge for the societies of tomorrow. *British Journal of Educational Psychology*, 89(1), 41-56.
- Moghadasali S, Mirhashemi M, Bagheri N. (2021). The Role Communication Patterns and Identity Styles on Prediction Marital Satisfaction: A Discriminational Study. *Journal of Applied Psychology*, 15(1), 168-141. doi: 10.52547/apsy.2021.216298.0 (In Persian)
- Mohammadi A, Ali Biki A. (2019). Predictability of Garmsar Adolescents' Liability for Adolescents 15-17 Years Based on Behavioral Self-Concepts and Positive and Negative Emotions and Psychological Well-being. *Cognitive Analytical Psychology Quarterly*, 10(36), 33-44. (In Persian)
- Norouzi H, Tahmasebi Aghbelaghi D. (2021). Investigating the Role of Self-Concept Fit on the Loyalty of Tejarat Bank Customers through Brand Image and Brand Emotional Attachment. *Journal of Marketing Management*, 16(50), 65-77.
- Palenzuela-Luis N, Duarte-Clíments G, Gómez-Salgado J, Rodríguez-Gómez JÁ, Sánchez-Gómez MB. (2022). Questionnaires Assessing Adolescents' Self-Concept, Self-Perception, Physical Activity and Lifestyle: A Systematic Review. *Children*, 9(1), 91.
- Saghaii PM, Ranjbaran R. (2017). Relationship between identity styles, responsibility, religious biases and loneliness among MA students. (In Persian)
- Sahebi A, Zalizadeh M, Zalizadeh M. (2015). Choice theory: An approach to accountability. *Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal (RRJ)*, 4(2), 113-134. (In Persian)
- Shabanishad N, Hosseini Al-Madani SA, Motevalli S. (2020). Developing a Model of Social Support and Identity Styles with the Mediating Role of Self-Concept in High School Girl Students. *Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal (RRJ)*, 9(5), 83-94. (In Persian)
- Sharifi H. (2015). Construction and Standardization of the Persian Version of Style of Identity. *Psychological Research*, 18(1), 7-19. (In Persian)
- Shiri A, Kazemi K. (2016). The study of the relationship between self-confidence and responsibility among nurses of hospitals in Ilam Medical University. *Journal of Ilam University of Medical Sciences*, 24(5), 83-91. (In Persian)
- Vartanian LR, Hayward LE, Carter JJ. (2022). Incorporating physical appearance into one's sense of self: Self-concept clarity, thin-ideal internalization, and appearance-self integration. *Self and Identity*, 1-16.
- Wu H, Guo Y, Yang Y, Zhao L, Guo C. (2021). A meta-analysis of the longitudinal relationship between academic self-concept and academic achievement. *Educational Psychology Review*, 33(4), 1749-1778.
- Yadolahi Saber F, & et al. (2019). The Effect of Choice Theory Training on Responsibility and Hopefulness of Female Students Islamic Azad University Hamedan. *Social Cognition* 8(1), 165-174. (In Persian)
- Yahyazadeh Jeloudar S, Hedarie S, Mousavi Teroujeni SR. (2018). The Effect of Self-awareness Rising on Identification and Accountability among High School Students. *Shenakht journal of psychology & psychiatry*, 5(4), 52-62. (In Persian)
- Yengimolki S, Kalantarkousheh SM, Malekitabar A. (2015). Self-concept, social adjustment and academic achievement of Persian students. *International Review of Social Sciences and Humanities*, 8(2), 50-60.
- Zare R, Mohammadzadeh K. (2019). The Mediating Role of Accountability in the Operation of Self-efficacy Family among Students of

Islamic Azad University of
Marvdasht. Quarterly Journal of Women and
Society, 10(39), 127-144.

شپږه شکاره علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی